

Aspekty odškodňování nemajetkové újmy způsobené nezákonným trestním stíháním se zaměřením na mimosoudní postup Ministerstva spravedlnosti ČR
Aspects of compensation for non-pecuniary damage caused by illegal criminal prosecution with a focus on the extrajudicial procedure of the Ministry of Justice of the Czech Republic

Mgr. Veronika Nováková

Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická

Anotace

Poškození v důsledku nezákonného trestního stíhání se mohou domáhat po státu zadostiučinění za vytrpěnou nemajetkovou újmu. Před podáním žaloby k soudu se poškození obrací se svými nároky mimosoudně na Ministerstvo spravedlnosti ČR, které by mělo jejich žádosti posoudit. Cílem článku je stručné zhodnocení platné právní úpravy a praxe odškodňování nemajetkové újmy poškozených a zároveň i návrh změn, jež by mohly přispět k posílení právní jistoty poškozených a efektivnějšímu postupu rozhodujících orgánů.

Annotation

Injured parties as a result of an illegal criminal prosecution can claim compensation from the state for the non-pecuniary damage. Before filing a lawsuit in court, they file their claims with the Ministry of Justice of the Czech Republic, which was supposed to assess their applications not only in accordance with legal regulations, but also with decision-making practice. The aim of the article is a brief evaluation of the current practice of non-property compensation for injured parties and at the same time proposing changes that could contribute to strengthening the legal certainty of injured parties and a more effective procedure for the adjustment of legal authorities.

Klíčová slova

poškozená osoba, nezákonné trestní řízení, nemajetková újma, zadostiučinění

Key words

injured person, illegal criminal proceedings, non-pecuniary damage, satisfaction

Úvod

Trestní stíhání zpravidla zasahuje do lidské důstojnosti člověka, jeho osobní cti, dobré pověsti, jména, ale též může zasáhnout i jeho soukromý život. Tyto zásahy jsou mnohem citelnější v případech, kdy se nakonec ukáže, že obviněný je nevinný. Taková osoba se následně může nacházet v pozici poškozeného, jemuž náleží práva na náhradu majetkové škody a nemajetkové újmy zakotvená v čl. 36 odst. 3 usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, uveřejněné pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „LZPS“). Uvedené oprávněné nároky poškozeného

jsou odrazem povinností státu, jež musí nést objektivní odpovědnost za jednání svých orgánů v trestním řízení, kterým dochází k zásahům do základních práv člověka. Stěžejní právní úprava je v tomto směru obecně zakotvena zejména v zákoně č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZodpŠ“), která je speciální právní úpravou ve vztahu k obecné úpravě obsažené v ustanovení § 2951 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“).

S odškodňováním nemajetkové újmy jsou však na rozdíl od kompenzace majetkové škody spojeny těžkosti, které plynou z její samotné povahy. Jedná se totiž v podstatě o stav myslí poškozeného, který je velmi individuální. Reálný vznik nemajetkové újmy na rozdíl od majetkové škody nelze v podstatě ani dokazovat, je možno pouze zjistit, zda vzhledem k určitým okolnostem mohla existovat objektivní možnost, aby se daná osoba cítila dotčena ve svých osobnostních právech. Právě z těchto důvodů bude v tomto článku směřována pozornost ryze na rozbor odškodnění nemajetkové újmy způsobené v důsledku nezákonného trestního stíhání. S ohledem na rozsáhlou dané problematiku, bude věnována pozornost zejména prvotnímu uplatnění nároků poškozených, které probíhá mimosoudně u Ministerstva spravedlnosti ČR (dále jen „Ministerstvo“). Hlavní otázkou představuje to, zda jsou česká právní úprava a postupy Ministerstva nastaveny vhodně takovým způsobem, aby se dostávalo poškozeným spravedlivého zadostiučinění za jejich prožité příkoří, jež jim nezákonné trestní stíhání mohlo způsobit. Pro tyto účely autorka využívá nejen ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR, ale též informace poskytnuté samotným Ministerstvem.

Způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy

Náhradu nemajetkové újmy nezákonně stíhaných osob v podobě tzv. zadostiučinění upravuje ustanovení § 31a ZodpŠ, které bylo zakotveno v roce 2006 novelou provedenou zákonem č. 160/2006 Sb.. Impulsem pro toto výslovné zakotvení náhrady nemajetkové újmy byly rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, zejména pak rozhodnutí Hartman proti České republice. Je třeba zdůraznit, že v každém případě by zadostiučinění nemělo být v rozporu s obecnou představou spravedlnosti a slušnosti, naopak by mělo reprezentovat přiměřenou, vhodnou a účinnou nápravu pro poškozeného za vytrpěné příkoří. Právě proto je posouzení způsobu odškodnění nemajetkové újmy značně problematickou disciplínou.

Právní konstrukce obsažená v ZodpŠ je podobná obecné právní úpravě v OZ, jelikož se v obou právních předpisech totožně preferuje satisfakce morální namísto peněžité, ta má nastupovat až v případech, kdy morální odškodnění nenaplnuje základní cíle jako dostatečnost a účinnost.^[1] Ačkoliv priorita jiného způsobu náhrady nemajetkové újmy vyplývá přímo z ustanovení ZodpŠ i OZ, neslučuje se s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu ČR, dle níž se naopak považuje za výjimečnou jiná forma náhrady než ta v penězích.^[2] V současné společnosti mohou být dopady nezákonného trestního stíhání mnohem rozsáhlejší a citelnější, proto je finanční kompenzace nemajetkové újmy zcela jistě na místě. Toto potvrzuje i praxe, kdy je ve valné většině případů poškozenými požadováno zadostiučinění právě v penězích a často jim je v této formě i poskytnuto, je-li jejich nárok důvodný.

Problematickou otázkou spojenou se zadostiučiněním v penězích představuje stanovení konkrétní finanční částky, jejíž výše by dostatečně kompenzovala vzniklou nemajetkovou újmu. ZodpŠ i jiné právní předpisy totiž v tomto směru mlčí a nestanovují žádný striktní postup výpočtu. Absence

zákonem upraveného postupu, kupříkladu pro výpočet náhrady či stanovení jejího maximálního a minimálního rozsahu, je odůvodňována zejména jedinečností každého případu, která se vzpírá tzv. tabulkovému přístupu. Dle Ústavního soudu ČR je totiž nevhodné, aby soudy vycházely z předem daných tabulek či algoritmů výpočtu, jelikož „*musí dostatečným způsobem zohlednit veškeré klíčové a jedinečné okolnosti tohoto případu a své rozhodnutí odůvodnit způsobem, který nebude vykazovat ústavněprávní nedostatky.*“^[3]

S ohledem na absentující výslovnou právní úpravu však přijal Nejvyšší soud ČR dne 27. 6. 2012 sjednocující stanovisko, sp. zn. 30 Cdo 2813/2011, v němž vymezil tři kritéria, která mají být při stanovení spravedlivé výše finančního zadostiučinění za nezákonné trestní stíhání zohledňována. Jako první uvádí **povahu trestní věci**, čímž míní zejména závažnost trestného činu a s tím související hrozbu trestního postihu. Toto kritérium je však nutno posuzovat nejen dle výše hrozícího trestu, ale též dle společenského nazírání na konkrétní trestní věc, jelikož totožný trestný čin spáchaný vůči různým předmětům může být společností vnímat diametrálně odlišně. Jako další kritérium vymezuje **délku trestního řízení**, což vypovídá především o tom, po jak dlouhou dobu zásah do osobní integrity poškozeného v důsledku nezákonného trestního stíhání trval. Poslední kritérium **tzv. následky způsobené trestním řízením v osobní sféře poškozené osoby** je označeno takto neurčitě cíleně z toho důvodu, že je tímto ponechán dostatečný prostor pro individuální následky nezákonného trestního stíhání v nemajetkové sféře poškozeného. V tomto posledním kritériu se mohou zohledňovat například specifické vlastnosti poškozeného jako jeho věk, zdravotní stav, postavení či profese, jelikož tyto mohou následky nezákonného trestního stíhání ještě více prohloubit. Je však třeba upozornit na skutečnost, že uvedená kritéria nelze vykládat a posuzovat izolovaně, což mimo jiné uvedl i samotný Nejvyšší soud ČR ve svém zmíněném sjednocujícím stanovisku.

V souladu s principem rovnosti před zákonem je dále třeba zajistit, aby se v obdobných případech dostávalo poškozeným srovnatelného zadostiučinění, proto hraje velmi podstatnou roli obecná rozhodovací praxe soudů v oblasti odškodňování nemajetkové újmy. „*Výše zadostiučinění přiznaného podle § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) na náhradě nemajetkové újmy způsobené trestním stíháním, které skončilo zproštěním obžaloby nebo zastavením, musí odpovídat výši zadostiučinění přiznaného v případech, které se s projednávanou věcí v podstatných znacích shodují, významnější odchylka je možná jen tehdy, bude-li soudem řádně a přesvědčivě zdůvodněna. Nelze-li nalézt takový případ, který by se v podstatných znacích shodoval s projednávanou věcí, je třeba provést srovnání s jinými případy náhrad nemajetkové újmy. [...] Nebude-li možné postupovat ani podle jiného případu náhrady nemajetkové újmy, je třeba stanovit přiměřené zadostiučinění v takové výši, která bude odpovídat ekonomické realitě České republiky a tomu, co by obecně bylo vnímáno jako spravedlivé. [...]*“ stanovil Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku ze dne 16. 9. 2015, sp. zn. 30 Cdo 1747/2014. Srovnání obdobných případů však musí být opatrné, důkladné a především přezkoumatelné tak, aby bylo zřejmé, jaké konkrétní okolnosti daných případů jsou shodné a v čem naopak odlišné.^[4] Taktéž je třeba mít na mysli to, že faktorů ovlivňujících intenzitu zásahů nezákonného trestního stíhání je mnohem více a dokonce i v totožných případech se mohou významně odlišovat a ovlivňovat tak způsob i výši zadostiučinění. Například vliv medializace trestních kauz má v současné době internetu a sociálních sítí mnohem významnější dopady, než tomu bylo v minulosti. Často totiž již pouhá informace o prověřování určitého člověka ze spáchání trestného činu může značně ztížit jeho dosavadní život, a to i bez toho, aby došlo přímo k jeho obvinění. Nelze tudíž pouze nekriticky přejímat závěry z obdobných případů.

Za účelem zjednodušení přístupu k rozhodovací praxi soudů uveřejňuje Ministerstvo na svých webových stránkách aktuální seznam rozhodnutí odvolacích soudů.^[5] Tento seznam je členěn dle charakteru trestné činnosti, jež byla nezákonně stíhané osobě kladena za vinu, a dle zjištěných dopadů do osobnostních práv poškozených (například dopady do osobního a rodinného života, zdravotní dopady, medializace). Ačkoliv je uvedený seznam nepochybně určitým posunem vpřed, nelze jej považovat za úplný a dostatečný. Není z něj totiž možné zjistit konkrétní okolnosti daných případů, poskytuje pouze kusé informace ve vztahu k určitým trestným činům. Rovněž toto nelze ani považovat za přehledný zdroj informací pro poškozené. Ministerstvo ve vztahu k danému seznamu sice uvádí, že se zájemci o daná rozhodnutí mohou obrátit na příslušný soud prostřednictvím žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, avšak tento postup fakticky nezaručuje, že poškozený skutečně bez problémů získá rozhodnutí vhodné pro stanovení výše zadostiučinění právě v jeho případě. Pro úplnost lze dodat, že některé české soudy poskytnutí zejména obsáhlých rozhodnutí i zpoplatňují, čímž se celý tento proces nalezení vhodných podkladů pro určení výše dostatečného zadostiučinění ještě více pro poškozené komplikuje. Lze si tak jen stěží představit, že poškozený bude po nahlédnutí do seznamu rozhodnutí odvolacích soudů zasílat desítky žádostí o poskytnutí určitých rozsudků, které by podrobně studoval a následně vypočítal výši svého nároku.

Další problém spojený se zmíněným seznamem lze spatřovat rovněž v tom, že zcela absentuje jakákoliv databáze příslušných rozhodnutí prvoinstančních soudů, k nimž by měli přístup nejen poškození, ale též Ministerstvo a ostatní soudy. Kvůli tomuto je dosavadní způsob výpočtu spravedlivé výše zadostiučinění nadále omezený, nepřesný a především nejistý, jelikož veškeré případy nedospějí až k odvolacím soudům, Nejvyššímu soudu ČR nebo Ústavnímu soudu ČR. Poškození tak dosud nemohou disponovat dostatečnou právní jistotou, jelikož současně nastavený způsob výpočtu výše finančního zadostiučinění a ani jeho následné posouzení nejsou transparentní. Jako vhodné řešení lze navrhnout efektivnější využívání moderních technologií v podobě vytvoření samostatné databáze obdobné databázi judikatury k náhradě újmy na zdraví.^[6] Tím, že by poškození i příslušné orgány měli přístup k relevantním rozhodnutím, by došlo nejen k posílení právní jistoty poškozených, ale i efektivnější a rychlejší práci rozhodujících orgánů při posuzování nároků poškozených.

Uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy u Ministerstva

Rozhodne-li se poškozený uplatnit své právo na náhradu nemajetkové újmy vzniklé v příčinné souvislosti s nezákonným trestním stíháním v souladu se Zdpš, musí se nejprve obrátit se svou žádostí mimosoudně na Ministerstvo. Je však nutné, aby byla pro uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy dodržena doba šesti měsíců. Pouze v krátkosti lze poznamenat, že běh stanovené doby ovlivňuje řada okolností a jsou s ním spjaty i časté výkladové problémy.^[7] Pro úspěšné uplatnění nároku poškozeného však musí být splněny i další podmínky stanovené Zdpš, například využití všech procesních prostředků.^[8]

V rámci mimosoudního jednání s Ministerstvem, lze narazit na zásadní problém v podobě absence právní regulace postupu Ministerstva. Jeho vystupování při posuzování žádostí poškozených přímo neupravuje Zdpš ani jiný právní předpis. Ministerstvo totiž nevydává v rámci posouzení žádosti poškozeného žádné rozhodnutí ve smyslu správněprávních či jiných právních předpisů, a proto se na jeho postup neaplikují žádné konkrétní právní normy. Veřejný ochránce práv v důsledku absence právní

úpravy postupu Ministerstva v této oblasti vytvořil tzv. Desatero dobré praxe pro posouzení žádostí o odškodnění za nezákonné rozhodnutí nebo nesprávný úřední postup (dále jen jako „Desatero“). Desatero například uvádí, že by Ministerstvo mělo vést statistiky ohledně přijatých žádostí, posuzovat každou žádost dle jejího obsahu, informovat žadatele o obdržení žádosti apod. S ohledem na postavení veřejného ochránce práv však nebylo uvedené Desatero přímo právně závazné, mělo pouze doporučující charakter. Z tohoto důvodu následně přijala zmíněné Desatero vláda ČR skrze usnesení č. 593 ze dne 15. 8. 2012. Žádná jiná právní úprava však ve vztahu k této oblasti není dosud přijata, Ministerstvo tedy může při posuzování žádostí poškozených nadále postupovat v podstatě dle vlastního uvážení.

Zde se rodí hojně diskutovaná otázka: Měl by být postup Ministerstva při vyřizování žádostí poškozených upraven právním předpisem? Dle vyjádření ředitele odboru odškodňování Ministerstva by závazná právní úprava postup Ministerstva jen více ztížila, jelikož každá žádost si žádá individuální přístup, což by obecná právní úprava postupu dle jeho názoru zajistit nemohla. Dále přirovnal postavení Ministerstva v této oblasti k advokátní kanceláři státu, kdy by Ministerstvo mělo vyřizovat žádosti poškozených spravedlivě tak, aby nedocházelo k odškodňování těch, kteří ve skutečnosti nejsou zásadně dotčeni ve svých právech v důsledku nezákonného postupu státních orgánů.

Proti tomuto vyjádření lze však oponovat tím, že úplná absence právní úpravy postupu Ministerstva v této oblasti způsobuje značnou nejistotu a jisté znevýhodnění postavení poškozených jako žadatelů o odškodnění. Ministerstvo totiž podle zákona ani nemusí na jejich žádost jakkoliv reagovat, naopak poškozeným však běží zákonná lhůta pro případné uplatnění jejich nároku u soudu. Autorka se tedy přiklání k určitému zakotvení alespoň minimálního zákonného rámce postupu Ministerstva při posuzování žádostí, kupříkladu stanovení povinnosti zabývat se žádostí v určité lhůtě nebo povinnosti odůvodnit zvolený postup pro vyřízení žádosti, jelikož současně nastavený systém je spíše znevýhodňující pro poškozené. Využije-li se argument, že Ministerstvo v podstatě vystupuje jako advokátní kancelář státu, je k tomu třeba poznamenat, že advokáti jsou vázáni řadou právních i etických norem a mají kárnou odpovědnost. Ministerstvo při vyřizování žádostí poškozených není vázáno zákonem a jeho postup nepodléhá žádnému dozoru. Rovněž je třeba podotknout, že advokát vždy zastupuje zájmy svého klienta, a proto je otázkou, zda je vůbec Ministerstvo objektivně způsobilé k posouzení nároku poškozeného, když má zastupovat zájmy státu.

Neexistence dozoru nad postupem Ministerstva v této oblasti jen přispívá k právní nejistotě poškozených. Argument, že jistý dozor představují soudy, dle názoru autorky nemůže obstát. Žaloba podávaná k příslušnému soudu má totiž představovat krajní řešení, nikoliv běžný postup. Takovýto pohled na věc by pak mohl v praxi způsobit, že by jednak soudy byly zahlcovány žalobami podávanými proti státu ze strany poškozených a zároveň se u poškozených jen prohloubila nedůvěra v český právní řád. Pro podání žaloby a následné soudní řízení by totiž musel poškozený vynaložit nejen svou další energii a čas, ale též i značné finanční prostředky s tím, že plný úspěch ve věci mu předem nikdo s jistotou nezaručí. Toto rovněž podporuje již uvedený názor autorky v podobě nutnosti přijetí alespoň rámcové zákonné úpravy postupu Ministerstva zahrnující i jeho kontrolu předcházející soudnímu přezkumu.

Samozřejmě nelze opomenout již zmiňovanou rozhodovací praxi soudů, k níž má Ministerstvo při posuzování žádosti poškozeného přihlížet. Z vyjádření ředitele odboru odškodňování Ministerstva

vyplývá, že Ministerstvo při vyřizování žádostí poškozených skutečně vychází z komparativní metody ve vztahu k soudním rozhodnutím. Zde se však naráží na již zmíněný problém, a to nepřístupnost veškerých rozhodnutí, zejména prvoinstančních soudů. Zůstává tedy dosud nevyřešenou otázkou, jak může být spolehlivě a spravedlivě vyřízena žádost poškozeného o nahrazení způsobené nemajetkové újmy v důsledku nezákonného trestního stíhání v souladu se zákonnými požadavky, když k jejich dodržování nejsou vytvořeny reálné předpoklady. I na tomto místě může zaznít stejná odpověď: Je potřeba vytvořit veřejně dostupné databáze relevantních soudních rozhodnutí v oblasti odškodňování nemajetkové újmy způsobené nezákonným trestním stíháním.

Databáze Ministerstva ve vztahu k odškodňování nemajetkové újmy

Ministerstvo v souladu s Desaterem vede vlastní databáze podaných žádostí k mimosoudní náhradě škody a újmy vzniklé při výkonu veřejné moci a následných zahájených soudních řízení poté, kdy poškozený nebyl se svou žádostí u Ministerstva plně úspěšný. Databáze se však nevztahují ryze k odškodňování nemajetkové újmy vzniklé v důsledku nezákonného trestního stíhání, i přesto však mohou alespoň částečně posloužit pro utvoření jistého pohledu na vývoj postoje Ministerstva v této oblasti jeho činnosti.

Databáze poskytnutá autorce Ministerstvem zachycuje data ve vztahu k počtu podaných žádostí poškozených a jejich úspěšnost, a to od roku 2006 do roku 2021. V obecné rovině je v posledních letech s žádostí u Ministerstva alespoň zčásti úspěšných téměř 40 % žadatelů, přičemž průměrně se jejich náhrada pohybuje v rozmezí osmdesáti až sto tisíc korun českých. Je však třeba si uvědomit, že řada žádostí došlých na Ministerstvo je i neoprávněných, žadateli například právo na náhradu nepřisluší vůbec, uběhla promlčecí doba apod. Toto může uvedená data částečně zkreslovat. Ministerstvo dále rovněž eviduje informace z případných soudních řízení. Uvedená data se sice opět vztahují k odškodňování obecně, nikoliv výlučně k nezákonnému trestnímu stíhání, avšak i tato mohou ve stručnosti posloužit pro ucelení pohledu. Z poskytnutých informací vyplývá, že úspěšnost poškozených jako žalobců se v posledních letech pohybuje kolem 30 % a průměrně se náhrada škody vyplácí v řádech statisíců korun českých. Valná část soudních řízení však končí buď zamítnutím žaloby, nebo jiným ukončením sporu, například smírem či zpětvzetím žaloby. Toto by mělo zrcadlit, jak správně Ministerstvo postupuje v mimosoudním vyřizování žádostí poškozených. Velká část zahájených soudních řízení dle poskytnutých dat končí ve prospěch státu, což by mělo vypovídat o určité kvalitě mimosoudní agendy Ministerstva. Na druhou stranu je však nutno říci, že ne každý poškozený, jenž nebyl se svou žádostí u Ministerstva plně úspěšný, se následně obrátí na příslušný soud s žalobou. Z tohoto důvodu nelze jednoduše a nekriticky přebírat data zaznamenávána Ministerstvem, jelikož v sobě nezahrnují veškeré aspekty.

Jak již bylo uvedeno, výše předložená data se vztahují k žádostem poškozených obecně, nikoliv ryze k těm, jež jsou poškozenými podávány za účelem odškodnění nemajetkové újmy způsobené nezákonným trestním stíháním. Pro žádosti spojené ryze s nezákonným trestním stíháním vede Ministerstvo pro každý kalendářní rok vlastní interní statistiku, která sice není volně přístupná veřejnosti, ale lze ji získat na základě žádosti o poskytnutí informací dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů. Poškození se tak o aktuální interní statistice mohou sami bez aktivního jednání dozvědět jen stěží, což je staví do nevýhodné pozice vůči Ministerstvu, potažmo státu obecně. Autorce byly za účelem zpracování tohoto článku poskytnuty

Ministerstvem data za roky 2020 a 2021, níže uvedené informace se tedy vztahují k těmto časovým úsekům.

Zprvu je nutno uvést, že ve zmíněné interní databázi jsou Ministerstvem zpracovávány pouze údaje o úspěšných mimosoudních žádostech poškozených v důsledku nezákonného trestního stíhání v daném kalendářním roce. Opět se tedy nejedná o zcela objektivní informace, avšak z databáze lze získat minimálně obecný náhled na to, jak širokou agendu tvoří odškodňování poškozených nezákonným trestním stíháním. Dojde-li totiž k porovnání údajů z evidence Ministerstva ve vztahu k mimosoudní agendě náhrady škody vzniklé při výkonu veřejné moci v resortu justice a interní evidence Ministerstva čistě ve vztahu k úspěšným žádostem poškozených na odškodnění pro nezákonné trestní stíhání, lze přijmout závěr, že odškodňování za nezákonné trestní stíhání tvoří většinou část mimosoudní agendy odškodňování Ministerstva. V roce 2021 bylo totiž Ministerstvem v rámci mimosoudního jednání zčásti nebo plně vyhověno celkem 1449 žádostem na odškodnění, přičemž 1110 úspěšných žádostí se vztahovalo právě k nezákonnému trestnímu stíhání. V roce 2020 Ministerstvo vyhovělo zčásti nebo zcela celkem 1422 žádostem o odškodnění, z toho se vztahovalo k nezákonnému trestnímu stíhání celkem 1156 úspěšných žádostí. Kromě uvedeného lze z interní databáze Ministerstva získat i základní představu o tom, v jaké míře jsou určitá kritéria odškodňována. Zadostiučinění za délku řízení bylo v roce 2020 vyplaceno po mimosoudním projednání v celkové výši 86.355.338,73 Kč, v roce 2021 vyplacená částka vzrostla na 101.646.732,79 Kč. Tzv. zadostiučinění ostatní, kam spadají veškeré individuální případy, bylo v roce 2020 vyplaceno v celkové výši 26.755.077,20 Kč, v roce 2021 ve výši 30.801.246,33 Kč.

Dosavadní praxi lze z výše uvedených databází, jež vede Ministerstvo, vyhodnotit spíše jako nevyhovující. Není totiž plně transparentní, jelikož poškozený nemá ke všem databázím vedeným Ministerstvem ani volný přístup a získá-li jej díky svému aktivnímu jednání, nebude i přes to disponovat natolik objektivními informacemi, jež by byly přílehavé k jeho případu a pomohly mu při výpočtu výše jeho nároku a tedy i uplatnění jeho žádosti na odškodnění. Toto lze v obecné rovině shledávat v rozporu s Desaterem, které ukládá Ministerstvu povinnost evidovat žádosti poškozených za účelem zajištění předvídatelnosti rozhodování v obdobných případech. Uvedený závěr ohledně zpracovávaných databází Ministerstvem jen dokresluje již opakovaně uváděnou nutnost zavedení základního zákonného rámce pro postup Ministerstva v oblasti odškodňování poškozených osob, jež by napomohl k efektivnějšímu podávání a následně i zpracování žádostí poškozených.

Závěr

Na základě výše provedeného rozboru je zřejmé, že odškodňování nemajetkové újmy způsobené v důsledku nezákonného trestního stíhání představuje značně obtížnou disciplínu jak z pohledu právní teorie, tak i praxe. V dosavadní právní úpravě totiž absentují mantinely nejen pro stanovení výše požadovaného odškodnění, ale nejsou zavedeny ani dostatečné limity pro Ministerstvo, jež se odškodňováním nemajetkové újmy primárně zabývá a má tak v rukou životy poškozených, kteří utrpěli jistou újmu ve své osobní sféře. Důsledkem je značná nejistota na straně poškozených, jelikož nemají objektivní možnost získat veškeré relevantní informace o tom, jak vysoké zadostiučinění mohou žádat, natož aby mohli vůbec předvídat postup Ministerstva při posuzování jejich žádostí.

Je tedy zřejmé, že dosavadní právní úprava i praxe není nastavena vhodně natolik, aby poskytovala dostatečnou právní jistotu poškozeným žadajícím o poskytnutí zadostiučinění za vytrpěnou nemajetkovou újmu v důsledku nezákonného trestního stíhání. V současné době však není v jednání přijetí určité změny, která by zmíněné nedostatky právní úpravy i praxe zhojila a přispěla k posílení důvěry občanů v český právní řád. Částečné zlepšení v oblasti určení spravedlivé výše zadostiučinění by přineslo dle názoru autorky vytvoření veřejně dostupné databáze ve vztahu k odškodňování nemajetkové újmy způsobené v důsledku nezákonného trestního stíhání, kde by byly přehledně roztříděny relevantní soudní rozhodnutí. Dále by bylo na místě přijmout právní regulaci postupu Ministerstva při mimosoudním posuzování žádostí poškozených. Stejně tak i způsob vedení databází ve vztahu k vyřizování žádostí poškozených ze strany Ministerstva by měl být více transparentní a přístupnější veřejnosti. Poškození dosud nemají při vyřizování svých žádostí dostatečnou jistotu a argument, že se mohou obrátit posléze na soud, je dle autorky lichý, jelikož žalobou uplatněný nárok u soudu by měl být až posledním možným řešením, nikoliv běžným instrumentem.

Použité informační zdroje

1. Informace poskytnuté Mgr. Jakubem Severou, ředitelem odboru odškodňování Ministerstva spravedlnosti ČR.
2. Krausová, M.; Nováková, M.; Zachová, M.; Tefr, M. *Srovnání způsobů určování výše náhrady nemajetkové újmy za nezákonné zbavení svobody, nezákonné trestní stíhání a neúměrně dlouhé trestní řízení v zemích EU*. Praha: 2021, Kancelář Poslanecké sněmovny, s. 13, ISSN 2533-4131, dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>.
3. Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 3271/20, ze dne 24. 8. 2021
4. Nález Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2018, sp. zn. II. ÚS 2175/16
5. Nález Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2016, sp. zn. I.ÚS 1532/16
6. Nález Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2012, sp. zn. IV. ÚS 3846/11
7. Seznam rozhodnutí odvolacích soudů zveřejněný Ministerstvem spravedlnosti, dostupný z: <https://www.justice.cz/web/msp/odskodnovani2?clanek=penezni-zadostiucineni-za-ujmu-zpusobenou-trestnim-stihanim>.
8. Sjednovací stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2813/2011
9. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2357/2010
10. Veřejný ochránce práv. *Desatero dobré praxe při odškodňování za nezákonné rozhodnutí nebo nesprávný úřední postup*, dostupné z: <https://www.ochrance.cz/letaky/odskodneni/odskodneni.pdf>.
11. Usnesení vlády č. 593 ze dne 15. 8. 2012
12. Vojtek, P.; Bičák, V. *Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné Komentář. 4. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN 978-80-7400-670-8.
13. Zákon č. 2/1993 Sb, Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

14. Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů

15. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Poznámky pod čiarou

^[1] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2357/2010

^[2] Krausová, M., Nováková, M., Zachová, M., Tefr, M., Srovnání způsobů určování výše náhrady nemajetkové újmy za nezákonné zbavení svobody, nezákonné trestní stíhání a neúměrně dlouhé trestní řízení v zemích EU, Praha: 2021, Kancelář Poslanecké sněmovny, s. 13, ISSN 2533-4131, dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1>

^[3] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 8. 2021, sp. zn. III. ÚS 3271/20

^[4] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 3. 2018, sp. zn. II. ÚS 2175/16.

^[5] Seznam rozhodnutí odvolacích soudů zveřejněný Ministerstvem, dostupný z: <https://www.justice.cz/web/msp/odskodnovani2?clanek=penezni-zadostiucineni-za-ujmu-zpusobenou-trestnim-stihanim>.

^[6] Databáze judikatury k náhradě újmy na zdraví je dostupná na adrese <https://www.datanu.cz/prihlaseni?fid=0au1>.

^[7] Například dle nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 14. 9. 2016, sp. zn. I. ÚS 1532/16, se nemůže promlčení stát dovolávat v případě, kdy neposkytl poškozené informace nutné k náležitému uplatnění nároku, ač je k tomu povinen.

^[8] Ústavní soud ČR však ve svém nálezu ze dne 9. 7. 2012, sp. zn. IV. ÚS 3846/11, vyslovil názor, že veškeré nevyužití procesních prostředků na počátku trestního řízení vždy automaticky neznamená nesplnění podmínky pro vznik nároku na náhradu škody podle Zdpš, jelikož každý případ by měl být posuzován individuálně. Rozhodovací praxe je však nadále různá, proto většina obhájců z opatrnosti využívá procesní obranu i v situacích, kdy předpokládají spíše neúspěch.